

I УВОД

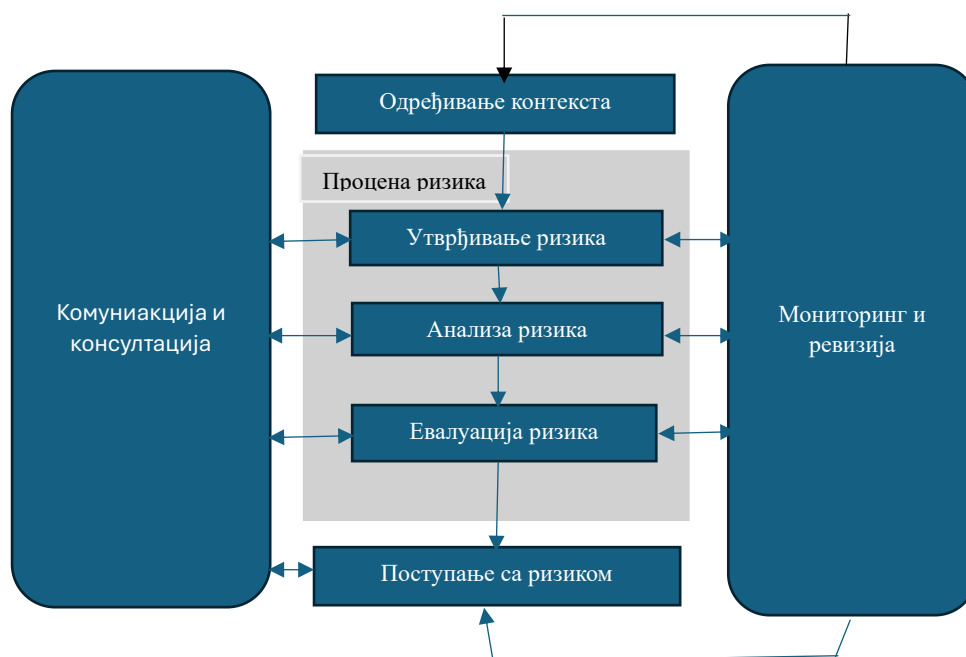
- Члан 15. став 1. Закона о смањењу ризика од катастрофа и управљању ванредним ситуацијама ("Службени гласник РС", број 87 од 13. новембра 2018.):

„Проценом ризика од катастрофа идентификују се врста, карактер и порекло појединих ризика од наступања катастрофа, степен угрожености, фактори који их узрокују или увећавају степен могуће опасности, последице које могу наступити по живот и здравље људи, животну средину, материјална и културна добра, обављање јавних служби и привредних делатности, као и друге претпоставке од значаја за одвијање уобичајених животних, економских и социјалних активности.“

- Упутство о Методологији израде и садржају процене ризика од катастрофа и плана заштите и спасавања ("Службени гласник РС", број 80 од 8. новембра 2019.):

„Проценом ризика идентификују се извори могућег угрожавања, сагледавају могуће последице, потребе и могућности спровођења мера и задатака заштите и спасавања од катастрофа (елементарних непогода и техничко-технолошких несрећа).“

„Процена ризика је утврђивање природе и степена ризика потенцијалне опасности, стања угрожености и последица које могу потенцијално угрозити животе и здравље људи, материјална добра и животну средину. То је процес који обухвата утврђивање (идентификацију), анализу и евалуацију ризика. Процена треба да садржи описе свих сценарија за сваку опасност, за коју се радна група определила, затим контекст у којем су разматрани сценарији, резултате прорачуна ризика и нивоа ризика (матрице ризика) и картографски приказ свих ризика. На крају радна група врши вредновање ризика, упоређивањем резултата анализе ризика, тако да се добија јасна слика да ли је ризик прихватљив или ће се предузимати одређене мере како би се умањио.“

Графикон 1. Процес процене ризика у оквиру управљања ризицима

Град Краљево је усвојио Процену угрожености од елементарних непогода и других несрећа 2019. године (видети: http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Procena_usvojena_sajt.pdf).

Том Проценом су били обрађене следеће опасности:

- 1 – земљотрес,
- 2 – поплаве и
- 3 – клизишта, одрони и ерозије.

Документ је послужио за планирање и програмирање мера у циљу смањења ризика од катастрофа. Различите мере, пре свега имплементиране у документима града Краљева, али и у изградњи институционалног оквира смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама, као и у инфраструктури која која је грађена у годинама које су следиле.

Највећи утицај процеса који је установљен у току израде Процене угрожености из 2019. године, а који је уједно и најочљивији, је утицај у систему цивилне заштите.

Систем цивилне заштите на територији града Краљева је био активно укључен у дешавањима током пандемије КОРОНА вируса (http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Nada_u_doba_korone.pdf), као и током и након поплавих догађаја у 2019, 2020 и 2023. години, али и након екстремних штета проузрокованих градом, односно, суперћелијском олујом из јула 2023. године.

Обуке и опремање цивилне заштите, директно су допринели мањим штетама. Ово се може видети и у Извештајима о раду Штаба за ванредне ситуације у претходном периоду:

- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/IZVESTAJ_STAB_2019.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Izvestaj_Stab_poplave_2020.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Izve%C5%A1taj_postupanje_VS_17.05.2020.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Izve%C5%A1taj_epidemija_jul.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/IZVESTAJ_3_TALAS.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/IZVESTAJ_KV_4_TALAS_COVID19.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/IZVESTAJ_%C5%A0TAB_2020.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/IZVE%C5%A0TAJ_%C5%A0TAB_2021.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Izve%C5%A1taj_%C5%A1tab_2022_sajt.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Izve%C5%A1taj_%C5%A1tab_2023.pdf
- http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Izve%C5%A1aj_%C5%A1tab_2024.pdf

Сагледавајући ризике од катастрофа и изазове у одговору на те ризике, у претходном периоду, потписана су два значајна документа за даљу изградњу система и са њим повезаним процесима:

- Споразум о сарадњи у области смањења ризика од катастрофа и послова развоја цивилне заштите градова и општина у сливу Западне Мораве (видети: <http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/SPORAZUM.pdf> и <https://riskzm.rs/>) и
- Споразум о сарадњи града Краљева и Градске општине Врачар у области заштите и остваривања права особа са инвалидитетом у систему смањења ризика од катастрофа и послова развоја цивилне заштите (http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Sporazum_Vracar_potpisan.pdf).

Учесће града Краљева на најбитнијим конференцијама и платформама (попут <https://www.skgo.org/> и <https://mcr2030.undrr.org/> и <https://seeurban.net/> итд.), у земљи и свету, најбоља је потврда добрих резултата и рада на пољу изградње система цивилне заштите и смањења ризика од катастрофа.

Највећи успех рада, свих актера система цивилне заштите, у претходном периоду, представља успостављање редовних вежби цивилне заштите. Ове вежбе се, већ традиционално, изводе поводом 1. марта – Светски Дан цивилне заштите и 13. октобра – Међународни Дан смањења ризика од катастрофа. Такође, најзначајнији институционални актер ових дешавања, али и платформе смањења ризика од катастрофа на територији града Краљева, представљају образовне установе – школе и вртићи. Успостављање едукације и редовних вежби цивилне заштите у школама (МАЛА ЦИВИЛНА ЗАШТИТА), можда је и највећи успех система смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама, не само у Краљеву, већ и у држави.

Ипак, климатске промене, демографска „куга“, као и недостајућа и/или неадекватна постојећа инфраструктура, доводи и до повећане осетљивости тј. рањивости наше друштвене заједнице. Управо из тог разлога, а и из разлога законских обавеза, град Краљево је 2023. године приступио изради овог документа – Процена ризика од катастрофа града Краљева. Главни носилац израде нове Процене је било Одељење за послове цивилне заштите - <http://civilnazastitakraljevo.rs/> .

Процес израде овог документа је подразумевао широки и дуг дијалог са јавности. Представници различитих инситуција, како на локалном тако и на националном али и међународном нивоу, уезли су учешће у процесу израде овог документа. Такође, као и претходног пута, процес израде овог документа је послужио и за институционално јачање постојећег система смањења ризика од катастрофа и управљања ванредним ситуацијама, односно, цивилне заштите. У процес израде су били укључени и представници градова и општина слива Западне Мораве, као и учесница пројекта који ФАО спроводи у Републици Србији. Најзначајнији допринос у изради овог документа, са аспекта укључености и даље партиципације у систему цивилне заштите, чине удружења особа са инвалидитетом. Додатно, кроз процес израде овог документа допринело се подршци удружењима Рома са територије града Краљева, односно, ромској популацији и то на конкретан начин – иницијатива и подршка у формирању ДВД Ромско (очекује се да до краја 2025. године буде формирано ово ДВД).

Посебну захвалност дугујемо ФАО организацији која је подржала израду овог документа организацијом две радионице. Две одржане радионице (хотел Турист у Краљеву и хотел Минерал у Богutowачкој бањи – видети: <http://civilnazastitakraljevo.rs/proces-izrade-procene-rizika-od-katastrofa/>) су окупиле преко 150 учесника.

Овај документ је, у свим својим фазама израде, посебно тертирао следећа три аспекта:

- 1 – особе из осетљивих категорија становништва – положај и утицај,
- 2 – измењене климатске услове и
- 3 – сектор пољопривреде – као један од најугроженији сектор изражених климатских промена.

У односу на исказану подршку ФАО, као и потребама за даљу инклузију особа из осетљивих категорија становништва, у овом документу ће се дати посебна приказ, односно, акцентовати у виду кратких извода, утицаји катастрофа и третман ризика у односу на осетљиве категорије становништва и сектор пољопривреда, а трудећи се да се не изађе из методолошког оквира.

Процена ризика од катастрофа града Краљева ће бити основ за израду Плана заштите и спасавања и Плана смањења ризика од катастрофа. Наравно, изводи овог документа ће послужити за израду Процена ризика од катастрофа осталих субјеката, а надамо се и општина и градова у сливу Западне Мораве.

*Тим за израду
Август 2025*

Дефиниције

КАТАСТРОФА представља елементарну непогоду или техничко-технолошку несрећу чије последице угрожавају безбедност, живот и здравље већег броја људи, материјална и културна добра или животну средину у већем обиму, а чији настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби
ЕЛЕМЕНТАРНА НЕПОГОДА је појава хидролошког, метеоролошког, геолошког или биолошког порекла, проузрокована деловањем природних сила као што су земљотрес, поплава, бујица, олуја, јака киша, атмосферска пражњења, град, суша, одроњавања или клизања земљишта, снежни наноси и лавина, екстремне температуре ваздуха, нагомилавања леда на водотоку, пандемија, епидемија заразних болести, епидемија сточних заразних болести и појава штеточина и друге природне појаве већих размера које могу да угрозе безбедност, живот и здравље већег броја људи, материјална и културна добра или животну средину у већем обиму
ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКА НЕСРЕЋА је изненадни и неконтролисани догађај или низ догађаја који је измакао контроли приликом управљања одређеним средствима за рад и приликом поступања са опасним материјама у производњи, употреби, транспорту, промету, преради, складиштењу и одлагању, као што су пожар, експлозија, хаварија, саобраћајни удес у друмском, речном, железничком и ваздушном саобраћају, удес у рудницима и тунелима, застој рада жичара за транспорт људи, рушење брана, хаварија на електроенергетским, нафтним и гасним постројењима, акциденти при руковању радиоактивним и нуклеарним материјама, тешко загађење земљишта, воде и ваздуха, последице ратног разарања и тероризма, а чије последице могу да угрозе безбедност, живот и здравље већег броја људи, материјална и културна добра или животну средину у већем обиму
СУБЈЕКТИ ОД ПОСЕБНОГ ЗНАЧАЈА ЗА ЗАШТИТУ И СПАСАВАЊЕ су привредна друштва и друга правна лица која обављају послове и располажу ресурсима од нарочитог значаја за заштиту и спасавање, а која су одговарајућом одлуком надлежног органа проглашена субјектима од посебног значаја
ВАНРЕДНА СИТУАЦИЈА је стање које настаје проглашењем од надлежног органа када су ризици и претње или настале последице по становништво, животну средину и материјална и културна добра таквог обима и интензитета да њихов настанак или последице није могуће спречити или отклонити редовним деловањем надлежних органа и служби, због чега је за њихово ублажавање и отклањање неопходно употребити посебне мере, снаге и средства уз појачан режим рада
РИЗИК означава комбинацију вероватноће да ће се катастрофа десити у одређеном временском раздобљу и са одређеним негативним последицама
МУЛТИРИЗИК - одређена опасност током свог трајања може да произведе другу опасност. <i>На пример, земљотрес може изазвати експлозију гасовода, индустријски акцидент може изазвати пожар.</i>
ПРОЦЕНА РИЗИКА је утврђивање природе и степена ризика од потенцијалне опасности, стања угрожености и последица које могу да угрозе живот и здравље људи, животну средину и материјална и културна добра
ИЗЛОЖЕНОСТ подразумева подложност људи, животне средине, материјалних и културних добара потенцијалним губицима
РАЊИВОСТ подразумева карактеристике и околности неке заједнице, система или њене вредности, које је чине осетљивом на последице опасности
припремљеност подразумева знање и капацитете који се развијају за ефикасан одговор и обнову од катастрофа
УБЛАЖАВАЊЕ ПОСЛЕДИЦА је смањење или ограничење неповољних утицаја или последица катастрофа насталих губитком живота и здравља људи, физичким и психичким болом, страхом или губитком, нестанком, умањењем имовине, или спречавањем повећања њене вредности, на простору који је угрожен насталом катастрофом
ТРЕТМАН РИЗИКА представља начин поступања са идентификованим, веома високим и високим ризиком, у смислу утврђивања активности за предузимање превентивних мера за смањење ризика односно, припрему за спремност и оспособљавање снага и субјеката за реаговање у заштити и спасавању од одређене опасности и предузима се на основу процене ризика од катастрофа